

УДК 159.922.8-058.862:316.62

Чайкіна Н.О.,

*PhD., к.психол.н., доцентка кафедри психології
Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка, nataliyachaikina@gmail.com*

Україна, м. Полтава

ГОТОВНІСТЬ ПІДЛІТКІВ-СИРОТИНЦІВ ДО САМОСТІЙНОГО ЖИТТЯ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД САМОРЕГУЛЯЦІЇ І ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ

У статті аналізується готовність підлітків-сиротинців до самостійного життя, а також фактори які суттєво впливають на даний процес. Аналізуються різні чинники впливу, головними з яких є депривація, емоційно-вольова саморегуляція та локус контролю.

Здійснено, за допомогою психодіагностичного інструментарію, дослідження впливу локусу контролю на саморегулятивні уміння, як основного чинника готовності дітей, позбавлених батьківського піклування, до самостійного життя. Надано аналіз результатів емпіричного дослідження локусу контролю, самооцінки сили волі, рівня саморегуляції та імпульсивності.

Результати дослідження показали, що підліткам-сиротам із різним локусом контролю властиві відмінні прояви саморегуляції. Акцентується увага, що у підлітків-сиротинців з низьким рівнем саморегуляції, накреслені цілі мають або ж недосяжний характер, або дуже занижені власними можливостями. Підкреслюється, що занижена оцінка власних особистісних потенціалів й зневіра в здатності досягти успіху поєднуються з ухиленням від об'єктивної інформації про свої здібності та результати діяльності, що ускладнює готовність підлітків-сиротинців до самостійного життя.

Ключові слова: *підлітки-сиротинці, саморегуляція, локус контролю, емоційна депривація, імпульсивність, вольові властивості.*

Постановка проблеми. В Україні існує проблема зростання масштабів явища соціального сирітства, а отже постає необхідність вивчення специфічного впливу на взаємодії особистостей в замкненому соціальному просторі. Підлітки, позбавлені батьківського піклування, опинилися в особливій ситуації й відчувають нестачу батьківської турботи, що виступає вагомим чинником впливу на їх саморегулятивну сферу. Виходячи з цього, особливо актуальним постає дослідження психологічних, у тому числі й особистісних властивостей підлітків-сиріт, які або взагалі не мають досвіду спілкування з власними батьками, або такий досвід для них є не завжди позитивним.

Незважаючи на актуальність даної проблеми, результати аналізу наукової літератури свідчать про те, що проблема негативного впливу міжособистісних стосунків підлітків, які знаходяться в замкненому соціальному просторі інтернатного закладу, на гармонійний емоційно-вольовий розвиток й становлення їх особистості ще недостатньо розроблена. Практично всі діти, що виховуються в умовах інтернатної установи, також мають проблеми, які виражаються в низькій або неадекватній самооцінці, невпевненості в собі, невмінні організувати себе, нездатності побудувати нормальні взаємини з оточуючими, спланувати свою діяльність, що суттєво впливає на їх готовність до самостійного життя.

У науковому доробку є достатньо велика кількість досліджень, які стосуються специфіки психологічних особливостей сиріт (В.К. Андрієнко, Л.М. Артюшкіна, І.Ф. Дементьєва, А.Ліханов, Н.Н. Орлова, А.М. Прихожан, Г.В. Філатова). Психічні та фізіологічні особливості розвитку дітей в умовах депривації (в закритих закладах

державного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування) були предметом дослідження Дж. Боулбі, І.В. Дубровіної, В.Н. Корнєвої, Й. Лангмейера, М.С. Лісіної, З. Матейчик, В.С. Мухіної, А.М. Прихожан, Н.Н. Толстих.

Якісно нове розуміння психологічних особливостей феномену «позбавлення батьківського піклування» відбулося у ХХ столітті, коли з'явилися роботи М. Кляйн, Д.В. Віннікотта, Дж. Боулбі, Р. Шпиця. Вони довели першочергове значення для психічного розвитку дітей присутності матері, яка виконує свої обов'язки. Відсутність таких стосунків називають «материнською депривацією» [1]. В наш час погляд на дітей-сиріт, як на страждаючих від наслідків «материнської депривації», є одним із провідних. Проте, для нормального розвитку дітей та підлітків потрібне піклування не тільки мами, а обох виконуючих свої обов'язки батьків. Це пов'язано з тим, що мама та батько дають дитині та підлітку принципово різні почуття. Традиційно з матерями пов'язане почуття любові, а з батьком – почуття безпеки.

При цьому можна виділити цілий ряд робіт присвячених вивченню особливостей саморегуляції поведінки зростаючої особистості (Л.І. Божович, І.В. Дубровіна, Б.Г.Круглов, Л.П.Осьмак, Г.О.Цукерман, Д.Й.Фельдштейн та ін.); суб'єктну активність особистості, як основу виникнення здатності до саморегуляції (С.Л. Рубінштейн, К.О.Абульханова-Славська, В.О.Татенко, Т.М.Титаренко); механізми та закономірності психічної, емоційно-вольової, мотиваційної саморегуляції особистості (М.Я. Басов, В.А. Іванніков, В.К. Калін, О.А. Конопкін, О.Я. Чебикін); специфіку впливу сімейних стосунків на психологічні якості підлітків (В.Н.Дружинін, Л.Я.Гозман, О.С.Кочарян).

Проте, не зважаючи на посилену увагу дослідників до проблеми впливу сімейних стосунків та соціального оточення на розвиток дитини, її саморегуляцію, питання формування психологічних властивостей саморегуляції підлітків-сиріт у контексті їх готовності до самостійного життя є недостатньо вивченим, що і зумовило наше дослідження.

Мета роботи. Метою публікації є з'ясування впливу локусу контролю на саморегулятивні уміння, як основного чинника готовності дітей, позбавлених батьківського піклування, до самостійного життя. У зв'язку з цим було поставлено мету визначити провідні структурні компоненти саморегуляції поведінки підлітків, які зумовлюють виникнення та розвиток у них здатності керувати власними діями, вчинками й поведінкою в цілому.

Виклад основного матеріалу. Перебування у специфічному інтернатному середовищі призводить до порушення психічного стану дитини, відхилення у поведінці та не сприяє успішній адаптації до умов сучасного життя. В стінах інтернату дитина хоч і дістає необхідний мінімум навичок, однак, вона позбавлена сталого емоційного комфорту та активності [6]. На думку дослідників [1,3,5,8,9], навіть гарне утримання у дитячих будинках та інтернатах провокує відхилення у розвитку особистості, які зумовлені субкультурою інтернатного середовища.

Перш за все, слід зазначити, що наше дослідження стосується вивчення соціальної ситуації розвитку дітей в інтернатах для дітей-сиріт (сиротинцях), а не в інтернатних закладах іншого типу. Крім цього, слід розрізняти явище соціального та біологічного сирітства. Сирітство соціальне – соціальне явище, обумовлене ухиленням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків щодо неповнолітньої дитини (наприклад, позбавлення батьківських прав, їх засудження чи визнання батьків недієздатними тощо). Його основним корінням є асоціальна поведінка батьків (наркотична й алкогольна залежність, злочинність); позашлюбне народження дитини, бідність, безробіття. Відповідно до даних [1], майже 90 тисяч дітей залишились без батьківського піклування, з них лише 7 % – біологічні сироти; близько 1 % відсотка новонароджених стають соціальними сиротами вже з перших годин життя внаслідок відмови матері. Кожна десята дитина із загальною кількістю дітей-сиріт є біологічною сиротою, всі інші – сироти соціальні, тобто при живих батьках. За наслідками дослідження А.А. Пархимович та Г.В. Філатової [6] було отримано результати, які свідчать про те, що діти-сироти рідше, ніж діти, які виховуються в родинах, використовують механізм зняття напруги шляхом переносу агресії з більш сильного чи значущого суб'єкту (що є джерелом гніву) на більш слабкий і доступний об'єкт чи на самого себе. На нашу думку, така суперечлива відмінність між досліджуваними групами за показником заміщення зумовлена емоційною депривацією, яка є наслідком виховання дитини в умовах будинку-інтернату і виражається в слухняності, вмінні пристосовуватись до інших, залежності від дорослих в повсякденному житті, що блокує спонтанну реалізацію базисних потреб в зміщенні агресії, потреби чи діяльності. Підлітки, які виховуються в будинках-

інтернатах, на відміну від їх однолітків із повних сімей, менше використовують проекцію як механізм психологічного захисту, оскільки, на нашу думку, відношення до себе у вихованців дитбудинку по суті повторює оцінку оточуючих, що зумовлює деформацію відношення дитини до самої себе, утруднює процес прийняття себе на фоні інших та формування «Я»-базового, яке впливає на усі подальші особистісні смисли, та й на увесь життєвий сценарій в цілому (Н.О. Чайкіна [7]).

В.С. Мухіна [5] називає наступні причини, що негативно позначаються на розвитку емоційно-вольової сфери «державних» дітей:

- необхідність адаптуватися до більшого числа однолітків, що породжує емоційну напругу, тривожність, агресивність; деформовану компенсацію емоцій, кохання, нормального людського спілкування;

- відсутність можливості усамітнитися;

- стихійне виникнення відчуття «ми», розділення на «своїх» і «чужих» (з „чужих” вони всі разом, без розкаєнь совісті, готові витягувати свої вигоди).

Дана проблема емоційного характеру може бути охарактеризована як особливий психічний стан внутрішньої незахищеності, що викликає викривлення соціальних відносин, тобто соціально-психологічну дезадаптацію – порушення рівноваги між суб'єктивними і об'єктивними елементами середовища по відношенню до ступеня збігу очікувань з реальною ситуацією (Н.О. Чайкіна [7]). За даними багатьох досліджень [1,3,6,8,9], діти, що виховуються в установах соціальної й психолого-педагогічної підтримки дитинства, відрізняються різко вираженою дезадаптацією, яка підсилюється багатьма психотравмуючими факторами: вилученням дитини з родини, переміщенням дитини до різного роду установ (лікарня, приймач-розподільник, притулок тимчасового перебування, санаторії і т. п.). [8]. Наслідки цих відхилень проявляються і в дорослому житті колишніх вихованців дитячих будинків та інтернатів, коли існує дисконтартизм між «Я»-базовим і «Я»-ситуативним, яка проявляється у неадаптивних формах поведінки, коли втрачається здатність зберігати постійність «Я»-базового та координованість поведінкових стратегій і реакцій [7]. Малоусвідомлена система ціннісних орієнтацій, осмислення особистісних властивостей у більшості випадків ситуативне і базується на аналізі минулого або майбутнього, мало торкаючись образу "Я"-базове.

Підлітка-сиротам властиві й проблеми у формуванні саморегулятивних умінь, що обумовлені проблемами становлення особистісної зрілості. Саморегуляцію поведінки особистості підлітка Т.В. Кириченко [2] визначає як психологічне утворення, що являє собою єдність цілеспрямованих дій, які проявляються у прийнятті довільних рішень, самоаналізі вчинків, визначенні позицій щодо подій, ситуацій та ціннісному ставленні індивіда до самого себе. Занижена оцінка власних особистісних потенціалів й зневіра в здатності досягти успіху поєднуються з ухиленням від об'єктивної інформації про свої здібності та результати діяльності. Підліткам-сиротам часто властивий низький рівень саморегуляції. У підлітків із низьким рівнем саморегуляції накреслені цілі мають або ж недосяжний характер, або дуже занижені власними можливостями. Випадкове виконання завдань,

обов'язків може здійснюватись лише при наявності постійного зовнішнього контролю, мотив уникнення невдач домінує над мотивом досягнення успіхів.

Перевірка цього припущення здійснювалася під час емпіричного дослідження серед 50 підлітків позбавлених батьківського піклування (26 дівчат та 24 хлопців). Дослідження було проведене на базі Кременчуцької спеціалізованої школи-інтернату I–III ступенів імені А.С. Макаренка Полтавської обласної ради.

Головне завдання емпіричного етапу дослідження полягало у пошуку відповіді на питання про те, яким чином змінюється рівень саморегуляції в залежності від локусу контролю за поведінкою у підлітків-сиротинців. Для психодіагностики застосовувалися методики: «Рівень суб'єктивного контролю» Дж. Роттера (адаптація Е.Ф.Бажина, С.А.Голкіної, А.М.Еткінда) і «Самооцінка сили волі» (за М.М.Обозовим) та опитувальники: «Стиль саморегуляції поведінки» (за В.І. Моросановою) і «Рівень імпульсивності» (за В.А. Лосенковим). У дослідженні використано шкали: рівень суб'єктивного контролю підлітків над різними ситуаціями, що визначає ступінь їх відповідальності за свої вчинки та своє життя й визначається нами як показник самостійності досліджуваних, рівень розвитку сили волі, компоненти саморегуляції і рівень імпульсивності.

Результати дослідження свідчать, що підліткам-сиротам із різним локусом контролю властиві відмінні прояви саморегуляції. Так, підліткам із інтернальним локусом контролю властиві більше виражені такі аспекти саморегуляції як: планування, моделювання, програмування, оцінювання та самостійність. Також, інтернали більш адекватні в оцінці результативності дій (високий рівень даної якості характерний для 81% таких досліджуваних), оскільки вони спроможні враховувати як свої переваги і недоліки, так й об'єктивні умови, що визначають успішність діяльності та доцільність поведінки.

Натомість, підліткам із екстернальним локусом контролю властиве переважання за показниками гнучкості у структурі саморегуляції. Екстернали, навпаки, мають нижчий рівень вираженості оцінки діяльності, як аспекту саморегуляції (42%), оскільки не приймають до уваги свою роль у виконанні діяльності чи спілкуванні, а всю провину за невдачі перекладають на інших людей, обставини, життя, вдачу, проявляючи неадекватність в оцінці процесу діяльності.

Також, більшість (82%) підлітків-інтерналів самостійні у саморегуляції діяльності, реалізують її на основі власних установок та рішень, через орієнтацію на визнання своєї ролі у діяльності. Натомість, 54% підлітків-екстерналів характеризуються низьким рівнем самостійності. Перекладаючи провину на оточуючих та надаючи їм першочергове право на досягнення, вони демонструють несамостійність.

Єдиним аспектом саморегуляції, за яким підлітки-екстернали мають відсоткову перевагу, є гнучкість, яка властива 56% таких досліджуваних. Тобто, перекладання вини на інших людей робить підлітків більш гнучкими у діяльності. Вони, не придумуючи план дій першочергово, та не керуючи виконанням діяльності, спроможні швидко та радикально змінити напрямок діяльності. Натомість,

підліткам-інтерналам, які чітко та уважно все планують, властива менш виражена гнучкість за необхідності повністю змінювати план дій.

Для перевірки статистичної значимості відсоткових відмінностей у проявах саморегуляції підлітків із різним локусом контролю використаний критерій χ^2 – Пірсона, емпіричне значення якого представлені у таблиці.

Таблиця

Емпіричні значення χ^2 – Пірсона за порівнянням різних аспектів саморегуляції підлітків із інтернальним та екстернальним локусом контролю

Параметри саморегуляції	Значення χ^2 – емпіричного
планування	12,436
моделювання	3,217
програмування	13,239
оцінювання	12,852
гнучкість	3,516
самостійність	13,652

Порівнявши значення χ^2 – емпіричних з χ^2 – критичним, 5,991 ($p \leq 0,05$); 9,210 ($p \leq 0,01$) і $k=2$, можемо стверджувати про наявність статистично значимої відмінності у вираженості показників планування, програмування, оцінки та самостійності серед підлітків із інтернальним та екстернальним локусом контролю. При цьому, відсоткові відмінності між двома групами досліджуваних за параметрами моделювання та гнучкості не є статистично значимими. Тобто, підліткам із інтернальним локусом контролю дійсно властиві більше виражені схильності до самостійного планування діяльності, її програмування і об'єктивного оцінювання результатів, порівняно з досліджуваними із екстернальним локусом контролю, які відрізняються нерозвинутими саморегулятивними вміннями. Визначено, що вираженість таких аспектів саморегуляції, як моделювання та гнучкість однакова серед підлітків із різним локусом контролю.

Аналізуючи вираженість сили волі та імпульсивності, як вагомих показників саморегуляції у підлітків із різним локусом контролю, можемо зазначити, що підліткам із інтернальним локусом контролю властива більш розвинута сила волі (68%), порівняно з екстернально орієнтованими досліджуваними, серед яких 53% характеризується низьким рівнем даної якості. Наявність відмінностей у відсотковому розподілі даних доведена значенням χ^2 – емпіричного, яке = 10,564 (при χ^2 – критичному, 5,991 ($p \leq 0,05$); 9,210 ($p \leq 0,01$) і $k=2$). Оскільки, екстернально орієнтовані підлітки орієнтовані на роль інших людей у результативності їх діяльності, то їм немає необхідності проявляти виражені вольові якості для контролю виконання діяльності. При цьому, інтернали результативність за свої вчинки, успіхи та невдачі покладають на себе, і, відповідно, проявляють виражену вольову регуляцію у процесі діяльності.

Розподіл імпульсивності серед підлітків із різним локусом контролю протилежний. Так, 53% екстернатів характеризуються вираженою імпульсивністю, афективно реагують на життєві події, оскільки знаходяться під значним впливом життєвих обставин, думки інших людей, тощо. Натомість, 58% підлітків із інтернальним

локусом контролю характеризуються низьким показником імпульсивності, адже їх чітка орієнтація на визнання власної ролі, заслуг та невдач у житті і діяльності передбачає відсутність імпульсивних проявів. Оскільки, у такому випадку (за умови імпульсивних проявів) підлітки сприйматимуть власну імпульсивність та відсутність вольової регуляції як власний недолік, що зменшує ефективність діяльності чи спілкування. Статистична значимість відсоткових відмінностей за проявами імпульсивності серед підлітків двох груп доведена значенням χ^2 – емпіричного, яке = 9,867 (при χ^2 – критичному 5,991 ($p \leq 0,05$); 9,210 ($p \leq 0,01$) і $k=2$).

Дійсно, саморегуляція підлітків-сиріт пов'язана з їх локусом контролю, як чинником готовності до самостійного життя. Адже, підліткам із інтернальним локусом контролю властиві виражені уміння саморегуляції, сила волі та знижена імпульсивність. Натомість, підлітки із екстернальним локусом контролю характеризуються менше розвинутими саморегулятивними вміннями, зниженою силою волі при підвищеній імпульсивності, коли вони не прагнуть до самоствердження власного "Я"-базового та визнання серед однолітків, не бажають усвідомлювати наслідки вчиненого та не проявляють самостійності, наполегливості й ініціативи.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, необхідно підкреслити наступне. Встановлено, що підліткам, позбавленим батьківського піклування, переважно властивий виражений інтернальний контроль, коли вони вважають, що більшість досягнень у їхньому житті були здійснені за допомогою їх зусиль, а не впливу оточуючих факторів. У центрі своєї життєдіяльності вони вбачають власну активність та наполегливість, схильні приймати відповідальність за свої вчинки, керують подіями власного життя, через що швидко орієнтуються в контексті ситуації, а тому мають середній і добрий рівень готовності до самостійного життя.

Натомість, для меншості підлітків-сиріт властивий екстернальний контроль, орієнтованість на соціальне оточення у прийнятті рішень. Вони не бачать існуючого зв'язку між їх активністю та життєвими подіями, які розцінюють як результат діяльності інших людей чи обставин, а тому мають низький рівень готовності до самостійного життя.

Тобто, підліткам із інтернальним локусом контролю властиві більше виражені такі аспекти саморегуляції як: планування, моделювання, програмування, оцінювання та самостійність. Інтернали характеризуються вираженою силою волі та зниженою імпульсивністю. Результативність за свої вчинки, успіхи та невдачі вони покладають на себе, і, відповідно, проявляють виражену вольову регуляцію у процесі діяльності. Адже, вони сприймають власну імпульсивність та відсутність вольової регуляції як недолік, що зменшує ефективність діяльності чи спілкування.

Натомість, підліткам-сиротам із екстернальним локусом контролю властиві менше розвинуті саморегулятивні вміння, вони не схильні до детального планування та продумування діяльності і вчинків. Оскільки, у їх розумінні, за життєві вчинки несуть відповідальність інші люди, то, відповідно, немає необхідності детально продумувати програму дій по досягненню мети, адже

визначальним буде все одно вплив обставин чи інших людей. Екстернально орієнтовані підлітки-сироти характеризуються вираженою імпульсивністю та зниженою силою волі. Оскільки, вони орієнтовані на роль інших людей у результативності їх діяльності, то їм немає необхідності проявляти виражені вольові якості для контролю виконання діяльності. Їх вчинки та дії часто імпульсивні, залежні від оточуючих обставин, яким приписується визначальна роль у їх житті.

Дійсно, саморегуляція підлітків пов'язана з їх локусом контролю. Проте, перспективою подальших досліджень може виступати вивчення специфіки соціальної компетентності та спрямованості особистості підлітка, як чинника готовності до самостійного життя, що і окреслює перспективи подальших розвідок.

Література

1. Артюшкіна Л.М. Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема: Монографія / Л.М. Артюшкіна, А.О. Полянничко. Суми: Сумський державний педагогічний університет, 2002. 237 с.
2. Кириченко Т.В. Психологічні механізми саморегуляції поведінки підлітків: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Вікова та педагогічна психологія» / Т.В. Кириченко. К., 2001. 17 с.
3. Лялюк Т.М. Психологічні аспекти роботи з дітьми, які зазнали деприваційних впливів / Т.М. Лялюк // Психолого-педагогічні та правові аспекти роботи з дітьми-сиротами. Дрогобич: „Коло”. 2004 р. С. 9-13.
4. Моросанова В. И. Самосознание и саморегуляция поведения / В.И. Моросанова, Е.А. Аронова. М.: Институт психологии РАН, 2007. 213 с.
5. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: [Учебник для студ. вузов.] / Валерия Сергеевна Мухина. 9-е изд., стереотип. М.: Издательский центр "Академия", 2004. 456 с.
6. Філатова Т.В. Особливості взаємин підлітків в сиротинцях / Т.В. Філатова // Вісник Київського національного університету імені Ш.Г.Шевченка. Серія Соціологія. Психологія. Педагогіка. 2005. № 22–23. С.50-52.
7. Чайкіна Н.О. Вплив «Я»-базового і «Я»-ситуаційного на адаптивну стратегію особистості. Психологія і особистість: науковий журнал № 1(3), Полтава-Київ, 2013. С.45-58.
8. Чайкіна Н.О. Комунікативний захист як особлива адаптивна стратегія вихованців інтернату / Virtus: Scientific Journal. January # 40. // Editor-in-Chief М.А. Zhurba. January # 40. СРМ «ASF»: Канада (Монреаль), 2020. С.60-63.
9. Шипицька А.М. Психологія дітей-сирот / А.М. Шипицька. СПб, изд-во С.-Петербур. ун-та, 2005. 628 с.

References

1. Artyushkina L.M., Polyanychko A.O. Orphanhood in Ukraine as a socio-pedagogical problem. Monograph. Sumy: Sumy State Pedagogical University, 2002. 237 p.
2. Kirichenko T.V. Psychological mechanisms of self-regulation of adolescent behavior: author's ref. of PhD degree in psychol. science: Speciality 19.00.07 "Age and pedagogical psychology". K., 2001. 17 p.
3. Lyalyuk T.M. Psychological aspects of working with children who have been deprived of deprivation. Psychological, pedagogical and legal aspects of working with orphans. Drohobych: "Circle". 2004. P. 9-13.
4. Morosanova V.I., Aronova E.A. Self-awareness and self-regulation of behavior. Moscow: Institute of Psychology RAS, 2007. 213 p.
5. Mukhina V.S. Developmental psychology: phenomenology of development, childhood, adolescence: [Textbook for students]. 9th ed., Stereotype. M.: Publishing Center "Academy", 2004. 456 p.

6. Filatova G.V. Features of the relationship of adolescents in orphanages. *Bulletin of Kyiv Taras Shevchenko National University. Sociology series. Psychology. Pedagogy.* 2005. No 22–23. Pp.50-52.

7. Chaikina N.O. The influence of "I"-basic and "I"-situational on the individual's adaptive strategy. *Psychology and personality: a scientific journal.* No 1 (3). 2013. Pp. 45–58.

8. Chaikina N.O. Communicative protection as a special adaptive strategy of boarding school students. *Virtus: Scientific Journal.* No 40. 2020. P. 60-63.

9. Shipitsyna L.M. *Psychology of orphans.* SPb, publishing house of St. Petersburg. University, 2005. 628 p.

Chaikina N.A.,

*PhD in Psychology, Doctor of Philosophy, associate professor of Psychology
Department Poltava National V.G. Korolenko Pedagogical University, nataliyachaikina@gmail.com*

Ukraine, Poltava

READINESS OF ORPHANS ADOLESCENTS FOR INDEPENDENT LIFE DEPENDING ON SELF-REGULATION AND LOCUS OF CONTROL

This article analyzes the readiness of orphans for independent living and factors that significantly affect this process. Various factors of influence were analyzed: derivations, emotional-volitional self-regulation, and locus of control.

The influence of the locus of control on self-regulatory skills was studied with the help of psychodiagnostic tools as the main factor of children deprived of parental care readiness for independent life. An analysis result of an empirical study of the locus of control, self-assessment of willpower, level of self-regulation, and impulsivity was presented in this article. Results of the study showed that orphans with a different locus of control have excellent manifestations of self-regulation.

It was emphasized that in orphans with a low level of self-regulation, the goals set are either unattainable or very low in their own capabilities.

As well as was emphasized that underestimation of one's personal potential and disbelief in the ability to succeed are combined with evasion of objective information about one's abilities and results of activities, which complicates the readiness of orphans for independent living.

Key words: *orphans, self-regulation, locus of control, emotional deprivation, impulsivity, volitional properties.*

